

Tarih Metodolojisi ve Kapitalizmin Analizi

- Karl Marx. 1859. *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*. “Önsöz.”
- Karl Marx. 1868. “Kugelman’a Mektup” (1868).
- E. Ahmet Tonak. 2011. "**Kapital**'de Anlatılan", *Cumhuriyet Kitap Eki*. 7 Temmuz.

65-Yıllık Hayat

26 Yılda Yazılamayan Kitap

1818

1857

1858

1859

Grundrisse
1939

Plan I

Katkı (EPEK)
1. metin

Kapital I

2. metin

1861

1863

1864

1865

1866

1867

1870

23 Defter

4 Defter

Kapital III 1894 E

Kapital II 1885 E

Plan II

1-5
K I

6-15
ADT

16-18
K III

19-23
K I

1905-10 K

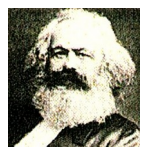
1857 Eylül

Rosdolsky

14 Plan

1868 Nisan

Son Plan! (4 Cilt)

28 Nisan 1882

1883

Ekonomi Politiğın Eleştirisine Katkı (1859)

ÖNSÖZ

BURJUVA iktisat sistemini řu sırayla inceliyorum: *sermaye, toprak mülkiyeti, ücretli emek; devlet, dış ticaret, dünya paz arı*. İlk üç başlık altında modern burjuva toplumunun bölündüğü üç büyük sınıfın iktisadi varlık koşullarını inceliyorum; öteki üç başlığın birbiriyle bağlantısı besbellidir. Sermayeyi ele alan birinci kitabın birinci kısmı, řu bölümlere ayrılmıştır: 1. meta; 2. para ya da basit dolaşım; 3. genel olarak sermaye. İlk iki bölüm, bu kitabın içeriğini oluşturmaktadır. Basılmak üzere değil, kendi aydınlanmam için uzun zaman aralıklarıyla karaladığım ve tasarlanan plan gereğince sistemli olarak hazırlanması koşullara bağlı bulunan monografiler şeklinde materyaller, toplu halde önümde bulunmaktadır.

Hazırlamış olduğum bir genel girişi yayınlamıyorum; çünkü, düşünüp taşındıktan sonra, bana öyle geldi ki, ilkönce tanıtlanması gereken sonuçlar hakkında önceden yargılara varmak ancak sıkıcı olabilirdi ve beni izleyecek okurun, tekilden genele geçmesi gerekecekti. Buna karşılık, benim kendi ekonomi politik incelemelerimin seyri hakkında bazı bilgiler sunmam, bana, burada, yerinde bir hareket gibi gelmektedir.

Benim uzmanlaşmış çalışmalarımın konusu, felsefe ile tarih yanında ikincil bir bilgi kolu saymış olmama karşın, hukuktu. 1842-43'te *Rheinische Zeitung*'un başyazarı olarak, ilk defa, maddi çıkarlar denen şey üzerine yazı yazmak gibi zor bir yükümlülükle karşılaştım. Renanya Landtag'ındaki orman kaçakçılığı ve toprak mülkiyetinin parçalanması üzerine tartışmalar, o zamanlar Renanya eyaletinin birinci başkanı olan Bay Von Schaper'in Mosel köylülerinin durumu üzerine *Rheinische Zeitung* ile giriştiği polemik, ve nihayet serbest ticaret ve himayecilik konusundaki tartışmalar, iktisadi sorunlarla uğraşmam için, ilk nedenler oldular. Öte yandan, "öne geçme" yolunda iyi niyetin sık sık bilginin yerini aldığı o dönemde, *Rheinische Zeitung*'da, Fransız felsefesine, sosyalizmine ve komünizmine hafif çalan bir yankı duyulmaktaydı. Ben, bu acemi işine karşı çıktım, ama aynı zamanda, *Allgemeine Augsburger Zeitung* ile giriştiğim bir tartışmada, o zamana kadar yapmış olduğum incelemelerin, Fransız eğilimlerinin asıl niteliği üzerinde herhangi bir hükme varma cesaretini göstermemeye olanak vermediğini açıkça itiraf ettim. Bunun yerine gazeteleri için verilmiş ölüm fermanını, gazeteye daha ılımlı bir tutum vererek affettirebileceklerini sanan *Rheinische Zeitung* yöneticilerinin bu hayalinden özenle yararlanmayı, politika sahnesini terketmek ve çalışma odama kapanmak için yeğliyordum.

Kafamda biriken kuşku ları gidermek için ilk giriştiğim çalışma, hegelci hukuk felsefesini eleştirici bir gözle yeniden gözden geçirmek oldu. Bu çalışmanın girişi, Paris'te, 1844'te yayınlanan *Deutsch-Französische Jahrbücher*'de çıkmıştır. Araştırmalarım, devlet biçimleri kadar hukuki ilişkilerin de ne kendilerinden, ne de iddia edildiği gibi insan zihninin genel evriminden aşılamayacağı, tam tersine, bu ilişkilerin köklerinin, Hegel'in 18. yüzyıl İngiliz ve Fransız düşünürlerinin örneğine uyarak "sivil toplum" adı altında topladığı maddi varlık koşullarında buldukları, ve sivil toplumun anatomisinin de, ekonomi politiğin içinde aranması gerektiği sonucuna ulaştı. Ben ekonomi politiği incelemeye, Paris'te başlamıştım ve bu incelemeye, Bay Guizot'nun hakkımda verdiği sınırdışı edilme kararı sonucu göçmek zorunda kaldığım Brüksel'de devam ettim. Ulaşmış olduğum ve bir kez ulaşıldıktan sonra incelemelerime kılavuzluk etmiş olan genel sonuç, kısaca şöyle formüle edilebilir: Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli oluşturur. Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine, ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla altüst eder.

Bu gibi altüst oluşların incelenmesinde, daima, iktisadi üretim koşullarının maddi altüst oluşu ile —ki, bu, bilimsel bakımdan kesin olarak saptanabilir—, hukuki, siyasal, dini, artistik ya da felsefi biçimleri, kısaca, insanların bu çatışmanın bilincine vardıkları ve onu sonuna kadar götürdükleri ideolojik şekilleri ayırdetmek gerekir. Nasıl ki, bir kimse hakkında, kendisi için taşıdığı fikre dayanılarak bir hüküm verilmezse, böyle bir altüst oluş dönemi hakkında da, bu dönemin kendi kendini değerlendirmesi gözönünde tutularak, bir hükme varılamaz, tam tersine, bu değerlendirmeleri maddi hayatın çelişkileriyle, toplumsal üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çatışmayla açıklamak gerekir. İçerebildiği bütün üretici güçler gelişmeden önce, bir toplumsal oluşum asla yok olmaz; yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri, bu ilişkilerin maddi varlık koşulları, eski toplumun bağrında çiçek açmadan, asla gelip yerlerini almazlar. Onun içindir ki, insanlık kendi önüne, ancak çözüme bağlayabileceği sorunları koyar, çünkü yakından bakıldığında, her zaman görülecektir ki, sorunun kendisi, ancak onu çözüme bağlayacak olan maddi koşulların mevcut olduğu ya da gelişmekte bulunduğu yerde ortaya çıkar. Geniş çizgileriyle, asya üretim tarzı, antikçağ, feodal ve modern burjuva üretim tarzları, toplumsal-ekonomik şekillenmenin ileriye doğru gelişen çağları olarak *nitelendirilebilirler*. Burjuva üretim ilişkileri toplumsal üretim sürecinin en son uzlaşmaz karşıtlıktaki biçimidir — bireysel bir karşıtlık anlamında değil, bireylerin toplumsal varlık koşullarından doğan bir karşıtlık anlamında; bununla birlikte burjuva toplumunun bağrında gelişen üretici güçler, aynı zamanda, bu karşıtlığı çözüme bağlayacak olan maddi koşulları yaratırlar. Demek ki, bu toplumsal oluşum ile, insan toplumunun tarih-öncesi sona ermiş olur.

Deutsch-Französische Jahrbücher'de, iktisadi kategorilerin eleştirisine katkının dahice denemesini yayınlamasından beri yazılarak devamlı surette fikir alışverişinde bulunduğum Friedrich Engels, benim vardığım sonuca, başka bir yoldan (*İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu* adlı yapıtıyla karşılaştırınız) ulaşmıştı, 1845 ilkyazında, o da gelip Brüksel'e yerleştiği zaman, birlikte çalışmaya ve Alman felsefesinin bakış açısı karşısında kendi bakış açımızı oluşturmaya karar verdik: bu, gerçekte, bizim geçmişteki felsefi bilincimizle hesaplaşmamızdı. Bu planımız, Hegel-sonrası felsefenin bir eleştirisi biçiminde gerçekleşti. Elyazması, formalar halinde, iki cilt olarak, Vestfalya'daki yayınevi sahibinin elindeydi ki, yeni gelişmelerin yapıtın basılmasını olanaksız kıldığını öğrendik. Biz, görüşlerimizi açıklığa kavuşturmak olan başlıca amacımıza vardığımız için, elyazmasını, farelerin kemirici eleştirisine seve seve terkettik. Bu dönemde çeşitli sorunlar üzerine görüşlerimizi kamuoyuna açıkladığımız dağınık çalışmalar (sayfa 610) arasında, ancak Engels ile birlikte kaleme aldığımız *Komünist Parti Manifestosu* ile benim yayınlamış olduğum *Serbest Ticaret Sorunu Üzerine*'yi belirteceğim. Bizim görüş tarzımızın kilit noktaları, polemik tarzında olsa da, ilk defa olarak bilimsel şekilde 1847'de yayınlanmış olan ve Proudhon'u hedef tutan *Felsefenin Sefaleti vb.* adlı yapıtımda sunuldu. Almanca olarak yazılmış olan ve Brüksel'deki Alman İşçileri Derneğinde konuyla ilgili konferanslarımı toplayan *Ücretli Emek*, üzerine incelemenin basımı, Şubat Devrimi ve bunun sonucu olarak Belçika'dan sınırışı edilmem yüzünden yarıda kesildi.

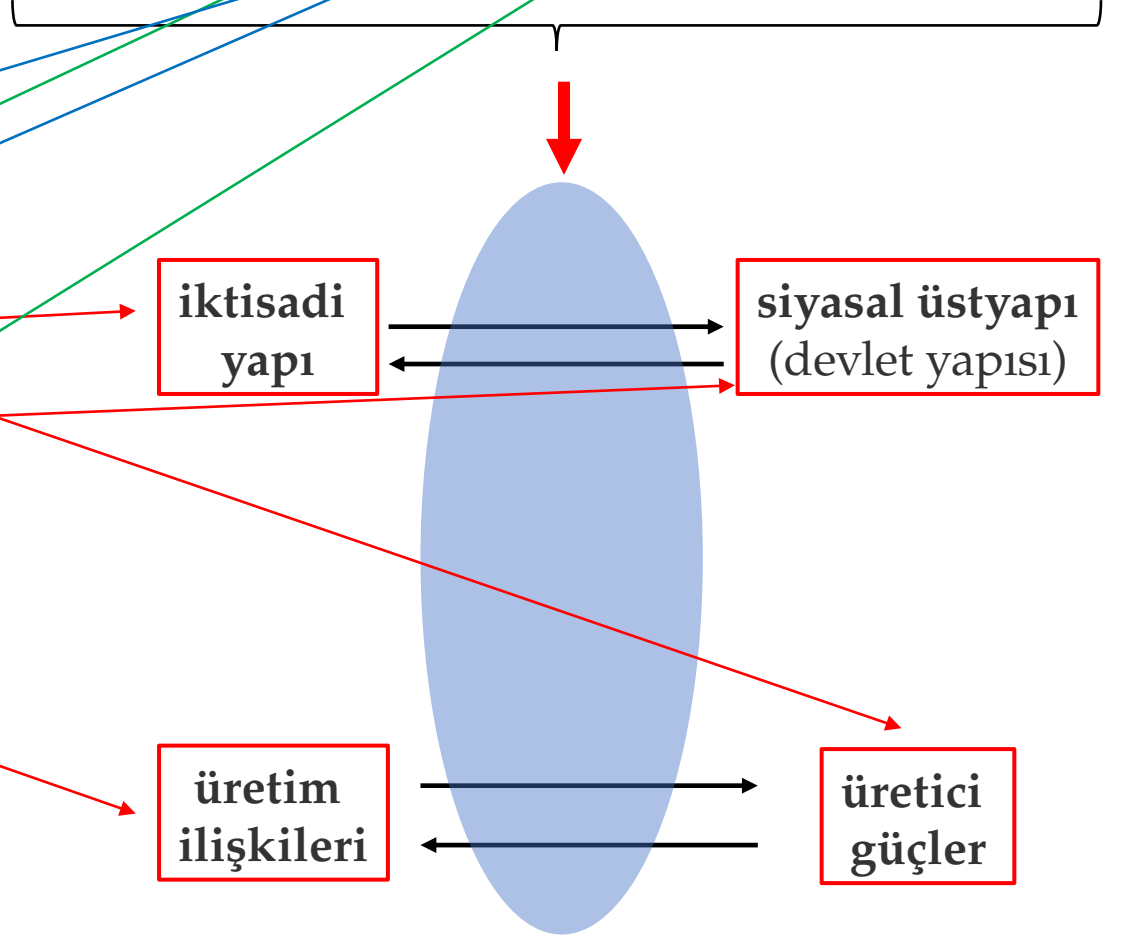
Neue *Rheinische Zeitung*'un 1848-49'da yayınlanması ve bunu izleyen olaylar, iktisat üzerine incelemelerimi kesintiye uğrattı ve ben, bu konuya, ancak 1850'de Londra'da dönebildim. British Museum'da toplanmış olan ekonomi politiğin tarihi ile ilgili malzemenin bolluğu, burjuva toplumunun gözlemi için Londra'nın elverişli mevki ve nihayet Kaliforniya ve Avustralya altınının bulunmasından sonra burjuva toplumunun girer gözüktüğü yeni gelişme aşaması, işe baştan başlamanın ve yeni malzemeyi eleştirici bir anlayışla derinliğine incelemeye karar vermemin nedeni oldu. Bu incelemeler, beni, kısmen kendiliğinden asıl konumdan uzaklaştırır gibi görünen ama gene de üzerinde az ya da çok bir zaman süresi durmam gereken bilgi kollarına doğru yöneltti. Ama bu çalışmaya ayırmak istediğim zamanımı asıl kısaltan şey, para kazanmak amacıyla çalışmak zorunluluğu oldu. İlk İngiliz-Amerikan gazetesi olan *New York Tribune*'deki artık sekiz yılı bulan işim, asıl gazetecilikle ancak istisnai olarak uğraştığım için, incelemelerimin olağanüstü dağılmasının nedeni oldu. Bununla birlikte, İngiltere'de ve Kıtadaki kayda değer iktisadi olaylar üzerine makalelerim, bu gazeteye katkılarım arasında öyle önemli bir yer tutuyordu ki, asıl ekonomi politik biliminin alanına girmeyen pratik ayrıntılar hakkında bilgi edinmek zorunda kaldım.

Ekonomi politik alanındaki incelemelerimin seyri hakkındaki bu taslakla, ben, sadece görüşlerimin, nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin ve yönetici sınıfların çıkarıcı yargılarıyla ne kadar az uyuşursa uyuşsun, uzun ve özenli incelemelerin sonucu olduklarını göstermek istedim. Ama bilimin eşliğinde, cehennem giriş kapısında olduğu gibi, şu kurala uymak zorunludur: *Qui si convien lasciare ogni sospetto Ogni viltà convien che qui sia morta.* ("Burada bütün kuşku kovulsun; Ve burada her türlü korku yok olsun." Dante, İlahi Komedî.)

Sorular:

- Koşullandırma/Belirleme
- Mütakabiliyet/Uyumluluk/Ters Düşme

... Ulaşmış olduğum ve bir kez ulaşıldıktan sonra incelemelerime kılavuzluk etmiş olan genel sonuç, kısaca şöyle formüle edilebilir: Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli oluşturur. Maddî hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır.

Soru: üretim ilişkileri + üretici güçler → kapitalizm/feodalizm/komünizm?

Gelişmelerinin belirli bir aşamasında toplumun maddi **üretici güçleri**, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut **üretim ilişkilerine**, ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan **mülkiyet ilişkilerine ters düşerler**. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu **ilişkiler**, onların **engelleri** haline gelirler. O zaman bir **toplumsal devrim** çağı başlar. **İktisadi temeldeki değişme**, kocaman **üstyapıyı**, büyük ya da az bir hızla altüst eder.

...
İçerebildiği bütün üretici güçler gelişmeden önce, bir toplumsal oluşum asla yok olmaz; yeni ve daha yüksek üretim ilişkileri, bu ilişkilerin maddi varlık koşulları, eski toplumun bağrında çiçek açmadan, asla gelip yerlerini almazlar.

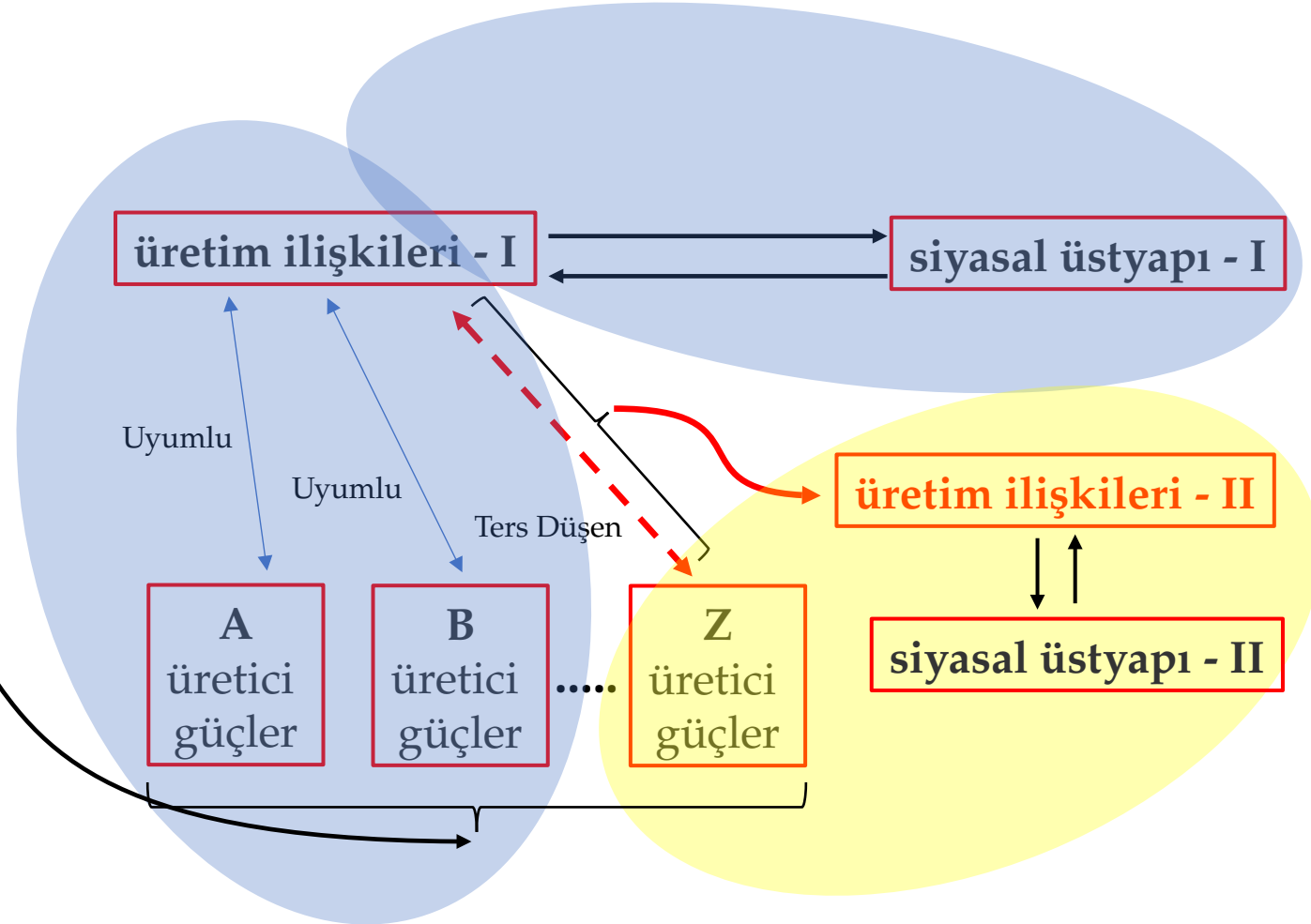
Maddi hayatın **üretim tarzı = Teknoloji?**

Soru: Üretim ilişkileri nedir?

Cevap: Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu **ilişkiler**..

Sorular:

- Objektif vs. Sübjektif Koşullar
- Öncelik/Aslilik

MARX'tan HANNOVER'deki L. KUGELMANN'a

Londra, 11 Temmuz 1868.

Sevgili Dostlar,

Çocuklar hâlâ biraz halsizler ama iyileşme yolundalar.

Gönderdiğin şeyler için çok teşekkür ederim. Faucher'e sakın yazma, yoksa bu değersiz adam kendini bir şey sanacak. Onun bütün başarısı, *Kapital*'in birinci cildinin ikinci baskısı yapıldığında, *değerin büyüklüğü* bölümünde Bastiat'a hak ettiği birkaç iğneyi batırmama beni teşvik etmesi olmuştur. Bunun yapılmamasının nedeni, üçüncü cildin, "vülger ekonomi" bayları üzerine ayrı ve ayrıntılı bir bölüm içereceği içindir. Faucher ve ortakları için karalamalarında "değişim değerini", metain üretiminde *harcanan emek-gücü kitlesinden* değil de, *böyle bir harcamanın bulunmamasından*, yani, "*tasarrüf edilen emekten*" çıkarmalarını çok doğal karşılamak gerekir. Ve bizim değerli Bastiat üstelik bu "keşfi" bizzat kendisi bile yapmamış, âdeti olduğu üzere bunu da çok eski yazarlardan "kopya" etmiştir. Bu eski kaynakları Faucher ve ortaklarının bilmemesi de doğaldır.

Centralblatt'a⁽³¹⁾ gelince, adam, eğer değer denilince bununla bir şey kastediyorsa, benim vardığım sonuçları kabullenmek zorunda kalmakla, verebileceği en büyük ödünü vermiş oluyor. Bu talihsiz delikanlı, kitabımda "değer" üzerine bir bölüm olmaşa bile, yapmış olduğum gerçek ilişkilerin analizinde, gerçek değer ilişkilerinin kanıtını ve ispatlamasının bulunabileceğini anlamıyor. Değer kavramının ispatlanması zorunluluğu üzerine savrulan bütün bu palavralar, hem ele alınan konunun ve hem de bilimsel yöntemin hiç bilinmemesinden

ileri geliyor. Değil bir yıl, birkaç hafta için bile çalışmayı bırakan bir ulusun yok olup gideceğini çocuklar bile bilir. Yine bir çocuk şunu da bilir ki, farklı gereksinimlere cevap veren ürünlerin kitlesi, toplumun toplam emeğinin farklı ve nicel olarak belirli kitlesini gerektirir. Toplumsal emeğin belirli oranlarda *dağılması* yolundaki bu *zorunluluğun*, toplumsal üretimin *belirli bir biçimiyle* ortadan kaldırılamayacağı, ancak bunun *görünüş biçimini* değiştirebileceği apaçık bir gerçektir. Hiçbir doğa yasası yok edilemez. Farklı tarihsel durumlarda değişebilecek şey, bu yasaların kendilerini ortaya koydukları *biçimdir* ancak. Toplumsal emeğin iç bağıntısının, emeğin bireysel ürünlerinin *özel değişimi* içerisinde ortaya çıktığı toplum düzeninde emeğin bu orantısız dağılımının kendisini gösterdiği biçim tamamen bu ürünlerin *değişim değeridir*.

Bilim, değer yasasının kendisini *nasıl* ortaya koyduğunu göstermekten ibarettir. Öyle ki, eğer insan daha işin başında, görünüşte bu yasayla çelişen bütün görüngüleri "açıklamaya" kalkışsa, bilimi bilimden *önce* sunmuş olur. İşte Ricardo'nun hatası, değer üzerine olan daha ilk bölümde bütün muhtemel ve geliştirilebilecek kategorileri, değer yasasıyla uyum içerisinde olduklarını kanıtlamak üzere veri olarak almasıdır.

Öte yandan, senin de doğru olarak varsaydığın gibi *teorinin tarihi*, değer ilişkisi kavramının, az çok açık, az çok yanlısalarla kuşatılmış ya da bilimsel olarak az çok kesin olmakla birlikte *daima aynı kalmıştır*. Düşünce sürecinin kendisi, koşullardan doğup geliştiğine göre ve kendisi *doğal bir süreç* olduğu için, gerçekten kavrayıcı olan düşünce daima aynı olmak zorundadır ve düşüncenin yapılageldiği organın gelişmesi de dahil, gelişmedeki olgunluğa bağlı olarak ancak yavaş yavaş değişebilir. Bundan başka her şey saçmalaktır.

Vülger iktisatçılar, günlük fiili değişim ilişkilerinin, değer büyüklüğü ile *doğrudan ilişkili olmayacağını* hiç akıllarına getirmedi. Burjuva toplumunun özü, *a priori* bilinçli bir toplumsal düzenlemesinin olmamasında yatar. Ussal ve doğal olarak zorunlu olan kendisini ancak gözü kapalı işleyen bir ortalama olarak ortaya koyar. Böylece vülger iktisatçı, iç bağıntıların ortaya koyduğunun aksine, görünüşte şeylerin farklı olduğunu övünerek ilan ettiğinde büyük bir

keşifte bulunduğunu sanır. Aslında, görünüşe sıkı sıkıya sarılmakta ve bunu nihai olarak kabul etmekle övünmektedir. Böyle olunca bilim diye bir şeye ne gerek var?

Lakin sorunun bir başka perde gerisi daha var. Bir kez iç bağıntılar kavrandı mı, mevcut koşulların kalıcı olduğu konusundaki zorunluluğa olan teorik inanç, bunların pratikteki yıkılmalarından önce yıkılır. Böyle olunca da, bu saçmasapan kafa karışıklığını sürdürmek, egemen sınıfın tamamen çıkarınadır. Ekonomi politikten başka bilimsel bir oyuncakları olmayan dalkavuk gevezelere başka ne maksatla para ödensin ki?

Fakat, *satis superque*.⁽³²⁾

Bu da her halükârda, işçiler ve hatta fabrikatörler ve tüccarlar bile benim kitabımı anlar ve hakkından gelirken bu “çok bilmiş uzman kişiler” kavrama yeteneklerini fazlaca zorlamadan yakındıkları zaman, bu burjuva papazları nerelere kadar düştüklerini göstermiş oluyorlar...

Not: Kitabım konusunda yapılmış bir incelemeyi Dietzgen⁽³³⁾ Hamburg’dan göndermiş, şimdi onu Liebknecht’e yollayacağım.

(31) *Literarisches Centralblatt für Deutschland*-1850-1944 yıllarında Leipzig’de yayınlanan haftalık dergi.

(32) Bu kadarı yeter de artar bile.

(33) Joseph Dietzgen.

Plan I (1857)

I. THE BOOK ON CAPITAL

a) Capital in general

1. Production process of capital.

2. Circulation process of capital.

3. Profit and interest.

b) Section on Competition

c) Section on the Credit System

d) Section on Share-Capital

Capital I-II-III

II. THE BOOK ON LANDED PROPERTY

Capital III

III. THE BOOK ON WAGE-LABOUR

Capital I

IV. THE BOOK ON THE STATE

V. THE BOOK ON FOREIGN TRADE

VI. THE BOOK ON THE WORLD MARKET AND **CRISES**

Capital

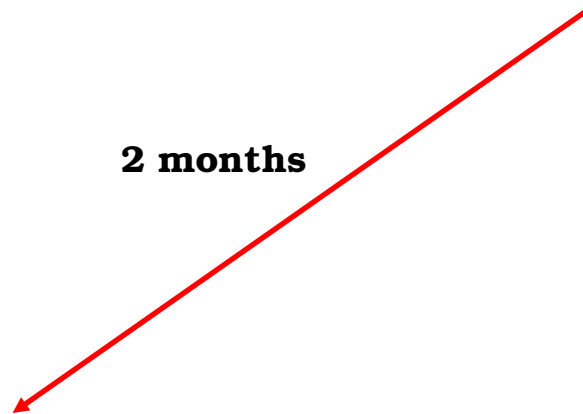
**Draft Plan for a Work
on the Modern State (1844)**

- 1) The history of the origin of the modern state or the French Revolution. The self-conceit of the political sphere – to mistake itself for the ancient state. The attitude of the revolutionaries towards civil society. All elements exist in duplicate form, as civic elements and (those of) the state.
- 2) The proclamation of the rights of man and the constitution of the state. Individual freedom and public authority. Freedom, equality and unity. Sovereignty of the people.
- 3) State and civil society.
- 4) The representative state and the charter. The constitutional representative state, the democratic representative state.
- 5) Division of power. Legislative and executive power.
- 6) Legislative power and the legislative bodies. Political clubs.
- 7) Executive power. Centralization and hierarchy. Centralization and political civilization. Federal system and industrialism. State administration and local government.
- 8) Judicial power and law.
- 8") Nationality and the people.
- 9') The political parties.
- 9") Suffrage, the fight for the abolition of the state and of bourgeois society." (Marx and Engels, 1975, p. 666).³

13 years

2 months

**The First Plan for a Work
on the Modern State (1857 September)**

- Concentration of bourgeois society in the forms the state –viewed in relation to itself.
- The “unproductive” classes.
- Taxes.
- State debt.
- Public credit.
- The population.
- The colonies.
- Emigration.

**The Second Plan for a Work
on the Modern State (1857 November)**

- ‘State and bourgeois society.’
- ‘Taxes or the existence of the unproductive unproductive classes.’
- ‘The state debt.’
- ‘Population.’

Q) Why taxes but no public expenditures?

Kapital'in Yöntemi

(E. Ahmet Tonak. 2011. "[Kapital](#)'de Anlatılan", Cumhuriyet Kitap Eki. 7 Temmuz)

***Kapital*'de kullanılan yöntem, birbirleriyle çelişen görüşlerin bile kanıtlağığı üzere, pek az anlaşılmıştır.**

(24 Ocak 1873. Almanca İkinci Basıma Önsöz. s.26)

Kapital'in Fransızcada fasiküller halinde yayınlanması üzerine Marx sevincini "***Eser, bu biçimde, işçi sınıfına daha kolay ulaşacaktır ve başka hiçbir düşünce benim için daha önemli değil[dir]***" diyerek dile getirir.

Fakat, kitabının fasiküller şeklinde basılması Marx'ı aynı zamanda telaşlandırmıştır da. Telaşının kaynağı hem "sabırsız" Fransızların aradıklarını ilk fasiküllerde bulamayınca *Kapital*'in geri kalanı okumamaları ihtimali hem de *Kapital*'de kullanılan "***ve daha önce iktisadi sorunlara uygulanmamış olan inceleme yöntemi [yüzünden] ilk bölümlerin okunmasını[n] hayli güç..***" olmasıdır.

(18 Mart 1872. Fransızca Basıma Önsöz. s. 30)

Nedir bu Marx'a kadar kimsenin "***iktisadi sorunlara uygula..mamış ol[duğu] inceleme yöntemi?***" Acaba bu yöntemin, yani *inceleme yöntemi*'nin kendisi mi, yoksa **başka bir şey** mi "***ilk bölümlerin okunmasını hayli güçleştirmiş bulunuyor?***" Bu sorulara tatmin edici cevap, ancak ve ancak, Marx'ın *iki adet* yöntemi olduğu kavrandığında verilebilir.

İlk yöntem, sözü edilen *inceleme yöntemi*'dir. **İkincisi** ise *sunuş yöntemi* (*sunuş tarzı*):

“Alman bayağı iktisadının zevzek lafazanları eserimin biçimini ve **sunuş tarzını** yeriyor...”

“Benim görüşlerime tümüyle düşmanca yaklaşan *Saturday Review*, birinci Almanca basımla ilgili haberinde şöyle demişti: **Sunuş tarzı**, “en kuru iktisadi sorunlara bile özgün bir çekicilik (*charm*) kazandırıyor.”

S.P. Vedomosti (St. Petersburg gazetesi) 20 Nisan 1872 tarihli sayısında şunları da yazıyor: “**Sunuş tarzı**, fazla özel başlıkların ele alındığı az sayıda bölüm dışında, herkesçe anlaşılabilirliğiyle, açıklığıyla, konunun yüksek bilimsellik düzeyine rağmen alışılmadık bir canlılığa ulaşmış olmasıyla bir başkalık kazanıyor. Bu bakımdan yazar ... anlaşılmaz ve kuru bir dille yazdıkları kitapları sıradan fanilerin kafalarını çatlatan Alman bilginlerinin çoğuna da hiç benzemiyor.”

(24 Ocak 1873. Almanca İkinci Basıma Önsöz. s.26)

...

St. Petersburg'da yayınlanan “Вестник Европы” (Avrupa Habercisi), *Kapital*'in sadece yöntemine ayırdığı bir makalesinde (1872 Mayıs sayısı, s. 427-436), **araştırma yöntemimi** son derece gerçekçi, buna karşılık **sunuş yöntemimi** üzücü şekilde Alman diyalektiğine bağlı buluyor.

(24 Ocak 1873. Almanca İkinci Basıma Önsöz. s.27)

İlk yöntem, *inceleme yöntemi* nedir?

Bunun Marx'a özgü orjinal bir şey olmadığını, sadece kendisinden önce bu yöntemin *iktisadi sorunlara* uygulanmamış olduğunu bizzat Marx söylüyor. Kendi yaptığı işle doğa bilimcilerin yaptıkları arasındaki farkı belirtirken “..*iktisadi biçimlerin analizinde* [incelenmesinde, yani] *mikroskoptan ve kimyasal ayıraçlardan yararlanılamaz. Bu ikisinin yerini, soyutlama gücünün alması gerekir*” diyerek bence *inceleme yöntemi*'nin adını koyuyor: **soyutlama**. Ama sıradan *soyutlama* değil, *diyalektik soyutlama*.

“Araştırma sırasında, malzemenin tüm ayrıntılarıyla ele alınması, farklı gelişim biçimlerinin çözümlenmesi ve bunların iç bağlantısının keşfedilmesi gerekir. Gerçek hareket, ancak bu işin yapılmasından sonra, uygun şekilde betimlenebilir. Bu başarılığında ve malzemenin yaşamının aynadaki gibi ideal bir yansımasına ulaşıldığında, *a priori* bir yapıyla karşı karşıya olunduğu sanılabilir.”

(24 Ocak 1873. Almanca İkinci Basıma Önsöz. s.28)

Marx kapitalist toplumsal gerçekliğin bütününden ve bu gerçekliğe ilişkin kendisinden öncekilerin ve çağdaşlarının eserlerinden yola çıkarak *Kapital*'in malzemesini üretmeye başlamıştır. *Diyalektik soyutlama* yöntemi ile adım adım bu başlangıç aşamasının çok belirlenimli, yanıltıcı görünenler düzleminden, gerçekliğin asli öğelere indirgenmiş kertesine vardığında, Marx artık kapitalizmi yeniden zihninde kurmuştur.

İkinci yöntem, sunuş yöntemi:

Şimdi sıra, bu asli öğelerine indirgenmiş kapitalist gerçekliğin modelini, Marx'ın tabiriyle “*aynadaki .. ideal .. yansıması*[1]” sunmaya gelmiştir. Bu da *başka bir yöntem* gerektirmektedir, çünkü “*sunuş tarzının [yönteminin] araştırma tarzından [yönteminden] şekil olarak ayrılması gerekir.*”

(24 Ocak 1873. Almanca İkinci Basıma Önsöz. s.28)

İşte bizim *Kapital*'in ilk bölümlerinde (fasiküllerinde) karşılaştığımız kavramlar, metinler bu sunuş yönteminin uygulanışı ile oluşmuş sıralamadır. 'Organizmanın' hücresi olarak *meta* gözlemler ve soyutlama yoluyla keşfedilmiş ve sunuşa onunla başlamak Marx'ın kafasına yatmıştır. “[İ]lk bölümlerin okunmasını hayli güçleştir[en]” şeyin başlangıç olarak seçilen *meta* kavramının, *kullanım değeri* ve *mübadele değerinin*, *değerin*, *eşdeğer* ve *görelî değer*in vd.nin soyut niteliği olduğunun tabii ki Marx da farkındadır.

Kanımca, *Kapital*'in ilk bölümlerinin zorluğunu, Marx 1872'de “*inceleme yöntemi*”ne bağlamasına rağmen, 1873'de sunuş ve araştırma yöntemlerinin farklılığına dikkat çekerek bu zorluğun sunuş yöntemine ilişkin yapmış olduğu tercihlerden de kaynaklanabileceğini ima etmiştir.